

Cyllidebu ar gyfer y galw? Defnyddio data i gynllunio gofal preswyl i oedolion

Cyngor Sir Ynys Môn

Awst 2026

Rydym wedi paratoi a chyhoeddi'r adroddiad hwn o dan adran 17(2)(d) sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol fodloni ei hun bod y Cyngor wedi gwneud trefniadau priodol ar gyfer sicrhau economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau. Gallai ein canfyddiadau hefyd lywio gwaith yr Archwilydd Cyffredinol wrth asesu camau gweithredu'r Cyngor wrth gymryd camau i gyflawni ei amcanion llesiant, o dan Adran 15(1)(b) o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2026

Cewch aildddefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys logos ac eithrio fel rhan annatod o'r ddogfen) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng.

Os ydych yn ei aildddefnyddio, rhaid i'ch aildddefnydd fod yn gywir ac ni ddylai fod mewn cyd-destun sy'n gamarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru ac mae'n rhaid i chi roi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle'r ydym wedi nodi unrhyw ddeunydd hawlfraint trydydd parti, bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildddefnyddio.

Os oes angen cymorth arnoch gyda'r ddogfen hon

Os hoffech ragor o wybodaeth, neu os oes angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau arnoch mewn fformat neu iaith arall:

- Ffoniwch ni ar 029 2032 0500
- e-bostiwch ni: post@archwilio.cymru

Cewch ddefnyddio'r Gymraeg neu'r Saesneg pan fyddwch yn cysylltu â ni – byddwn yn ymateb yn yr iaith yr ydych yn ei defnyddio.

Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Mae Archwilio Cymru yn dilyn y safonau archwilio perfformiad rhyngwladol a gyhoeddwyd gan Sefydliad Rhyngwladol y Goruchaf Sefydliadau Archwilio (INTOSAI).

Cynnwys

Ciplun archwiliad	4
Ein canfyddiadau	6
Atodiadau	11
1 Ynglŷn â'n gwaith	12

Ciplun archwiliad

Yr hyn yr oeddem yn edrych arno

- 1 Fe adolygom a yw Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) yn defnyddio data i gynllunio ei gyllidebau gwasanaeth gofal preswyl i oedolion yn effeithiol. Edrychodd yr archwiliad ar a oes gan y Cyngor y wybodaeth sydd ei hangen arno i gynllunio'n dda. Edrychodd hefyd ar a yw'n defnyddio data, a sut, i'w helpu i gynllunio'r adnoddau y bydd eu hangen arno i ddiwallu'r galw am y gwasanaeth a'i helpu i fod yn gynaliadwy'n ariannol yn y tymor hir. Adolygom hefyd a yw'r Cyngor yn gwybod a yw ei gynllunio'n effeithiol ai peidio.
- 2 Cwblhawyd yr adolygiad hwn ar draws pob un o chwe chyngor Gogledd Cymru rhwng mis Mawrth a mis Mehefin 2026.

Pam mae hyn yn bwysig

- 3 Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol gosod cyllideb gytbwys bob blwyddyn.¹ Mae'r broses hon yn cynnwys rhagweld yr incwm a'r gwariant y bydd cyngor yn ei wneud i ddiwallu'r galw am wasanaethau a gofynion cyfreithiol. Rhaid i gynghorau wneud hyn o fewn eu hadnoddau sydd ar gael a meddwl am bwysau allanol, fel chwyddiant. Gall cynghorau ddefnyddio ystod o ddata ariannol a pherfformiad i'w helpu i wneud hyn. Gall hyn gynnwys ei wariant yn y gorffennol, ei dueddiadau galw disgwyledig, chwyddiant, a dyraniadau cyllid.

¹ Local Government Finance Act 1992

- 4 Ar draws cyngorau, mae sawl gwasanaeth yn gorwario mewn meysydd lle mae galw am wasanaethau yn gyrru costau, fel gofal cymdeithasol. Gall peidio â chael cynlluniau cadarn yn seiliedig ar alw arwain at bwysau ariannol, ansawdd gwasanaeth is, neu gyfleoedd a gollwyd i gefnogi'r rhai sydd angen cymorth fwyaf. Bydd mynd i'r afael â hyn yn allweddol i wella cynaliadwyedd ariannol a chanlyniadau i ddefnyddwyr gwasanaethau.

Yr hyn a ganfuwyd gennym

- 5 Mae'r Cyngor yn defnyddio data am nifer rhagamcanol y cleientiaid ac yn cymharu costau â darparwyr eraill i gynllunio ei gyllidebau gwasanaeth gofal preswyl i oedolion. Mae'r Cyngor yn nodi risgiau ariannol o fewn ei Gynllun Ariannol Tymor Canolig ac yn dibynnu ar falansau cyffredinol i'w lliniaru pan fo angen.

Yr hyn a argymhellir gennym

- 6 Nid ydym wedi gwneud argymhelliad i'r Cyngor ar yr achlysur hwn. Mae hyn oherwydd mae'r Cyngor eisoes wedi cryfhau ei ddull o sicrhau gwerth am arian.

Ein canfyddiadau

Mae'r Cyngor wedi llwyddo i gynllunio cyllideb gofal preswyl oedolion cytbwys yn y blynyddoedd diweddar

7 Ers 2023-24 mae'r Cyngor wedi llwyddo i gydbwysu cyllideb ei wasanaeth preswyl i oedolion (**Arddangosyn 1**). Mae cyfanswm yr amrywiant diwedd blwyddyn ar gyfer y cyfnod tair blynedd hwn oddeutu £100,000. Mae hyn wedi tynnu pwysau oddi ar ddefnydd y Cyngor o'i gronfeydd wrth gefn.

Arddangosyn 1: gwariant refeniw gofal preswyl oedolion o'i gymharu â'r gyllideb, 2023-24 i 2025-26 (£ miliwn)

	2023-24	2024-25	2025-26	Cyfanswm
Cyllideb	13.3	15.6	17.8	46.7
Gwir wariant	13.6	15.8	17.2	46.6
Gwahaniaeth	-0.3	-0.2	+0.6	+0.1
Gwahaniaeth canrannol	2%	1%	3%	0.3%

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

8 Mae'n heriol i'r Cyngor ragweld a chynllunio ei gyllideb gofal preswyl i oedolion yn gywir gan ei fod yn wasanaeth sy'n cael ei arwain gan alw. Rydym yn cydnabod, o ganlyniad, y byddai'n afrealistig i gynghorau gyflawni'r cynlluniau cyllidebau hyn yn union. Fodd bynnag, mae cael amcangyfrif gorau cadarn, sy'n seiliedig ar dystiolaeth i lywio cynllunio cyllideb yn cefnogi cynghorau i leihau gorwariant neu danwariant. Mae deall y rhesymau dros hyn yn allweddol i wella cynllunio yn y dyfodol.

Nid oes gan y Cyngor yr holl wybodaeth sydd ei hangen arno i gynllunio ei gyllideb gwasanaethau preswyl i oedolion

- 9 Mae'r Cyngor yn deall rhai o'i bwysau galw allweddol yn y tymor canolig i'r tymor hir ar gyfer y gwasanaeth gofal preswyl i oedolion. Mae hyn yn seiliedig ar newidiadau demograffig disgwyliedig. Er enghraifft, mae wedi rhagweld y bydd yr ynys yn gweld cynnydd o 28% yn y grŵp oedran hynaf o'r boblogaeth erbyn 2032. Yn yr un modd, mae'r Cyngor yn dal data ar gyfraddau Dementia rhagamcanol yn y dyfodol. Mae hyn yn golygu bod ganddo olwg lefel uchel dda ar sut y bydd y galw yn newid a sut y bydd yn effeithio ar ei wariant.
- 10 Mae'r Cyngor hefyd yn deall ei sefyllfa bresennol. Mae'n cynnal data ar gyfer lleoliadau preswyl a nyrsio i'r henoed yn seiliedig ar niferoedd cleientiaid cyfredol. Mae hyn yn cynnwys incwm wythnosol cyfartalog, costau uned gwirioneddol a net. Mae'r Cyngor yn cymharu ei ffioedd a'i gostau staff â chynghorau eraill Gogledd Cymru. Mae hyn yn rhoi golwg glir i'r Cyngor o'i bwysau gwasanaeth cyfredol.
- 11 Mae'r Cyngor wedi gwella ei ddealltwriaeth o'i gostau misol trwy adolygu ei ddull o dalu. Yn ddiweddar, mae wedi adolygu a newid ei drefniadau talu cleientiaid gyda'r bwriad o wella llif arian yn ystod y flwyddyn.
- 12 Gall y Cyngor gryfhau ei ddull trwy ychwanegu rhywfaint o wybodaeth bellach ar gyfer y tymor hwy. Er enghraifft, nid yw'r Cyngor yn gwybod sut y gallai ei incwm ffioedd gan ddefnyddwyr gwasanaeth newid. Mae ganddo ddata cyfyngedig ar ba ddulliau ariannu y mae defnyddwyr gwasanaeth yn y dyfodol yn debygol o'u defnyddio yn y tymor canolig i hir. Mae hyn yn golygu nad oes ganddo eglurder ynghylch rhywfaint o incwm yn y dyfodol a sut y gallai hyn newid.
- 13 Oni bai bod gan y Cyngor gyflenwad llawn o'r data sydd ei angen arno, ni ellir ei sicrhau ei fod yn cynllunio ei gyllidebau sy'n cael eu harwain gan y galw yn gwbl effeithiol.

Mae'r Cyngor yn defnyddio'r data y mae'n ei gasglu i gynllunio ei gyllidebau gofal preswyl oedolion

- 14 Mae'r Cyngor yn defnyddio data ar gostau gofal a'i allu i ddarparu gofal i lywio ei gyllideb ar gyfer y flwyddyn nesaf. Er enghraifft, mae'n defnyddio rhagdybiaethau ar gyfer newidiadau i gyflogau, cost pryniannau a'r galw am y gwasanaeth wrth osod ei gyllideb. Er nad yw'n bosibl rhagweld y dyfodol yn berffaith, mae defnyddio data i gefnogi rhagdybiaethau yn cefnogi'r Cyngor i osod yr amcangyfrif gorau o'r adnoddau sydd eu hangen arno.
- 15 Mae'r Cyngor wedi cynnwys y galw cynyddol am ofal preswyl yn ei gynllunio ariannol tymor canolig. Mae'r Cyngor wedi cynllunio ar gyfer twf o 13% rhwng 2026 a 2029. Drwy ddefnyddio gwybodaeth am alw yn y dyfodol yn ei gynllunio ariannol, bydd gan y Cyngor fwy o amser i gynllunio sut y gall ddarparu'r gwasanaeth yn gynaliadwy yn y dyfodol.
- 16 Mae'r Cyngor wedi nodi'r risgiau ariannol a fydd yn effeithio ar y gwasanaeth a'i gyllideb. Mae'r rhain yn cynnwys:
 - cyflwr y cartrefi gofal y mae'n berchen arnynt;
 - costau recriwtio, cadw staff gofal, ac absenoldeb salwch;
 - a fydd cyllid grant yn parhau; a
 - galw sy'n tyfu'n fwy na'r disgwyl.
- 17 Fodd bynnag, mae'r Cyngor bob amser yn dangos sut y bydd yn lleihau'r risgiau hyn. Mae ei bapurau cyllideb yn disgrifio canlyniadau risg sy'n digwydd yn hytrach na'u hatal neu eu lleihau. Gall hyn roi dibyniaeth ar gronfeydd wrth gefn. Nodwyd yn ein hadroddiad ym mis Medi 2025 ar reolaeth strategol y Cyngor o gronfeydd wrth gefn ei fod yn rheoli cronfeydd wrth gefn yn effeithiol, ac yn eu hadolygu'n rheolaidd, ond y byddai'n elwa o sefydlu protocolau ffurfiol ar gyfer eu defnyddio a'u hailgyflenwi.

- 18 Mae'r Cyngor wedi cynllunio ei wariant ar ei gyfleusterau i ddiwallu anghenion gofal preswyl ar yr ynys yn y dyfodol. Mae wedi mapio ei gyfleusterau cartrefi gofal presennol i lunio rhaglen o atgyweiriadau a chynnal a chadw. Mae wedi defnyddio data am anghenion y boblogaeth i'r dyfodol fel sail i achos busnes i godi cartref preswyl newydd. Gall hyn olygu fod ganddo y cyfleusterau sydd eu hangen arno i ddarparu gwasanaethau fydd eu hangen yn y dyfodol.
- 19 Drwy ragweld y mathau o ofal y bydd pobl eu heisiau a'u hangen yn y dyfodol a sut y cânt eu hariannu, gallai'r cyngor fod mewn gwell sefyllfa i gynllunio cyllideb ac addasu ei wasanaethau a diwallu'r galw yn y dyfodol.

Mae gan y Cyngor brosesau i'w helpu i adolygu ei gyllidebau gofal preswyl i oedolion ac wedi defnyddio'r wybodaeth yma i lunio ei gyllidebau i'r dyfodol

- 20 Mae gan y Cyngor brosesau ar waith sy'n helpu i adolygu ei wariant yn rheolaidd o'i gymharu â'i gyllideb. Er enghraifft, mae'r Uwch Swyddog Cyllid a'r Pennaeth Gwasanaeth yn cyfarfod yn fisol i drafod yr adroddiad gwariant gwasanaeth. Maent hefyd yn cyfarfod ar ddiwedd pob chwarter i gynnal trafodaeth fanylach ac adrodd ar amrywiadau. Mae hyn yn galluogi swyddogion i fod yn ymwybodol o ble mae amrywiadau sylweddol i'r gyllideb a gynlluniwyd. Gan nad yw'r cyfarfodydd hyn yn cael eu cofnodi, mae'n anodd gweld sut mae'r wybodaeth yn cael ei defnyddio i wella amcangyfrifon cyllideb ar gyfer y blynyddoedd i ddod.
- 21 Mae'r Cyngor yn deall achos sylfaenol rhai o'i amrywiadau cyllideb. Er enghraifft, nododd ei adroddiad monitro cyllideb ar gyfer 2024-25 fod y Cyngor wedi derbyn grantiau ychwanegol i helpu gyda chostau staffio a bod defnyddio darparwyr allanol wedi arwain at lleihau'r rhestrau aros a darparu'r gwasanaeth gofynnol. Nododd hefyd amrywiadau eraill oherwydd costau cyfreithiol, swyddi gwag, a chyfraniadau cleientiaid uwch na'r disgwyl o'u hystâd.

- 22 Yn fuan ar ôl inni ymweld â'r Cyngor i gasglu tystiolaeth, fe gwblhaodd yr adran gyllid gyllideb ar gyfer y gwasanaeth preswyl oedolion. Gyda phwynt cychwyn o sero ('zero-based budget'), ystyriodd y Cyngor ddata am niferoedd galw, costau ac incwm ffioedd fel a wnaeth yn 2023. Drwy ddefnyddio'r wybodaeth ddiweddaraf i ddiweddarau ei dybiaethau cyllidebol, mae'r Cyngor yn annhebyg o gario gwallau ymlaen mewn rhagdybiaethau o blynnyddoedd blaenorol all helpu'r Cyngor i gyllidebu'n fwy cywir.
- 23 Fodd bynnag, ar gyfer amrywiadau cyllideb eraill, nid yw'r Cyngor wedi egluro'r rhesymau mewn manylder. Nododd y Cyngor, 'mae hwn yn wasanaeth sy'n cael ei arwain gan alw' neu'n 'leoliadau cost uchel, nifer isel'. Gan nad yw hyn yn nodi'r achos gwraidd, mae'n cyfyngu ar sut y gall y Cyngor ddysgu o'r amrywiadau i wella ei gynllunio cyllideb yn y dyfodol.
- 24 Mae'r Cyngor yn cysylltu ei adrodd ar wasanaethau â'i amcanion i ddangos sut mae ei wariant yn eu cefnogi. Er enghraifft, mewn achos busnes ar gyfer cartref preswyl (a thai gofal ychwanegol) newydd ar yr ynys, mae'r Cyngor yn dangos sut fyddai'r datblygiad yn alinio efo gwahanol amcanion strategol. Caiff uwch arweinwyr eu hysbysu am sut mae'r gwasanaethau preswyl i oedolion yn cyfrannu at amcan strategol y Cyngor o 'ddarparu'r gefnogaeth gywir ar yr amser cywir' a 'diogelu a chefnogi'r rhai sy'n agored i niwed'. Er enghraifft, mae sgorfwrdd corfforaethol y Cyngor yn cynnwys mesur o nifer y bobl hŷn a gefnogir gan yr awdurdod mewn cartrefi gofal. Fodd bynnag, nid yw'r Cyngor yn cyflwyno'r data hwn ochr yn ochr â'r gost. Mae cyfuno data canlyniadau i bobl a chostau i'r Cyngor yn helpu'r Cyngor i asesu gwerth am arian.

Atodiadau

1 Ynglŷn â'n gwaith

Cwmpas yr archwiliad

Roedd yr archwiliad yn ymdrin â defnydd y Cyngor o ddata wrth gynllunio ei gyllidebau ar gyfer ei wasanaeth gofal preswyl i oedolion sy'n cael ei arwain gan y galw. Roedd hyn yn cynnwys gofal preswyl a nyrsio i oedolion dros 18 oed - mewn cyfleusterau a ddarperir gan y Cyngor a'r rhai a gomisiynwyd gan bartneriaid eraill.

Edrychodd ar a oes gan y Cyngor y wybodaeth sydd ei hangen arno, ac a yw a sut mae'n defnyddio data i lywio'r adnoddau sydd eu hangen mewn gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y galw i gefnogi cynaliadwyedd ariannol hirdymor. Adolygodd hefyd a oes gan y Cyngor drefniadau i'w helpu i sicrhau bod ei gynllunio cyllideb yn effeithiol.

Cwestiynau a meini prawf archwilio

Cwestiynau

Atebodd ein harchwiliad y cwestiynau canlynol:

- A oes gan y Cyngor y wybodaeth sydd ei hangen arno wrth gynllunio ei gyllideb mewn gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y galw?
- A yw'r Cynghorau'n defnyddio data i lywio'r adnoddau sydd eu hangen mewn gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y galw?
- A oes gan y Cyngor drefniadau i sicrhau bod cynllunio cyllidebau mewn gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y galw yn effeithiol?

Meini prawf

Wrth ddatblygu'r meini prawf archwilio, rydym wedi tynnu ar ganllawiau Tachwedd 2020 gan y Sefydliad Siartredig ar gyfer Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddu (CIPFA) ar gynllunio i ddarparu gwerth da mewn gwasanaeth sy'n cael ei arwain gan alw. Rydym hefyd wedi ychwanegu at hyn gyda'n gwybodaeth a'n profiad archwilio cronrus, yr ydym yn ei ennill o gwblhau archwiliadau ariannol a pherfformiad.

Dulliau

Defnyddiodd yr archwiliad y dulliau canlynol:

- adolygu dogfennau – fe wnaethom adolygu dogfennau perthnasol y Cyngor, megis y gyllideb a phapurau'r pwyllgor;
- cyfweliadau – fe wnaethom gyfweld â swyddogion allweddol; a
- dadansoddi data – fe wnaethom edrych ar ddata a ddefnyddiwyd gan y Cyngor wrth osod ei gyllideb.

Amdanom ni

Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru yn annibynnol ar Lywodraeth Cymru a'r Senedd. Swyddogaeth yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilio ac adrodd cyfrifon Llywodraeth Cymru, y GIG yng Nghymru a chyrff cyhoeddus cysylltiedig eraill, ynghyd â chyfrifon cynghorau a chyrff llywodraeth lleol eraill. Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn adrodd defnydd y sefydliadau hyn o adnoddau ac yn awgrymu ffyrdd y gallant wella.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn cyflawni ei waith â chymorth staff ac adnoddau eraill gan Swyddfa Archwilio Cymru, sef corff a sefydlwyd i gefnogi, cynghori a monitro gwaith yr Archwilydd Cyffredinol.

Archwilio Cymru yw term ambarél Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru. Mae'r rhain yn endidau cyfreithiol ar wahân ac mae ganddynt swyddogaethau gwahanol a amlinellir uchod. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol.

Archwilio Cymru

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Rydym yn croesawu gohebiaeth a
galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

We welcome correspondence and
telephone calls in Welsh and English. P2242